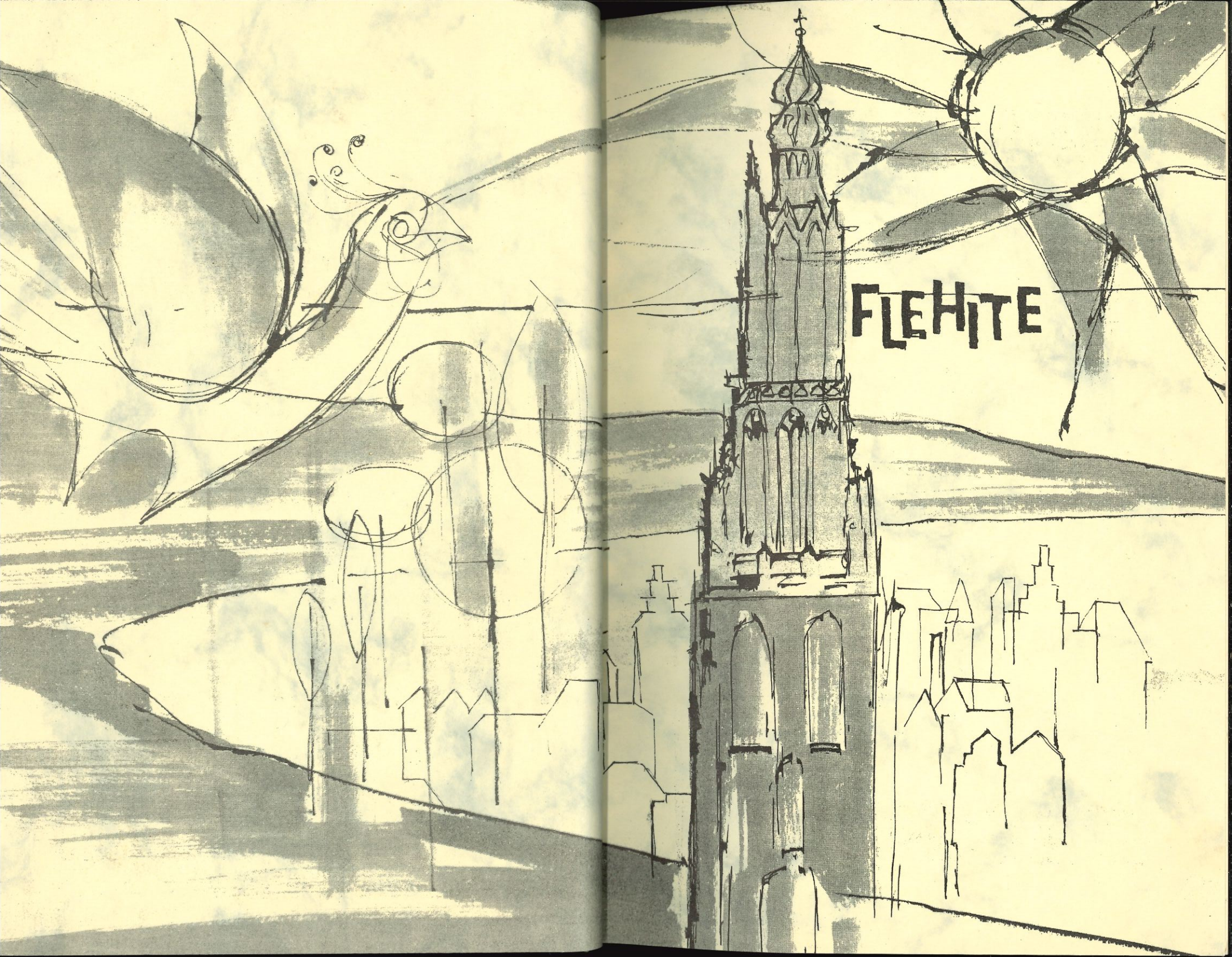

FLEHITE

FLEHITE

TIJDSCHRIFT VOOR VERLEDEN
EN HEDEN VAN OOST-UTRECHT

Jaargang 1 / maart 1965 / nummer 2

Redactie: Dr. W. J. de Boone, Drs. P.
van den Bosch o.s.c., Drs. J. Hovy,
J. H. P. Kemperink.

Redactieadres:
Leusderweg 255 Amersfoort.

Inhoud:

Dirk Harting 1884 - 1964, N. v. d. Heide	18
Een opgraving in Doorn in 1853, d. B.	25
Korte mededelingen: Zeist. De Niserokwestie; Prof. Harting en Gladstone	28
Kroniek	31
Boekbespreking: G. A. Hoekveld, Baarn	33
Van de redactie	35
Historische verenigingen in de gouw	36

Omslag: J. de Valk.

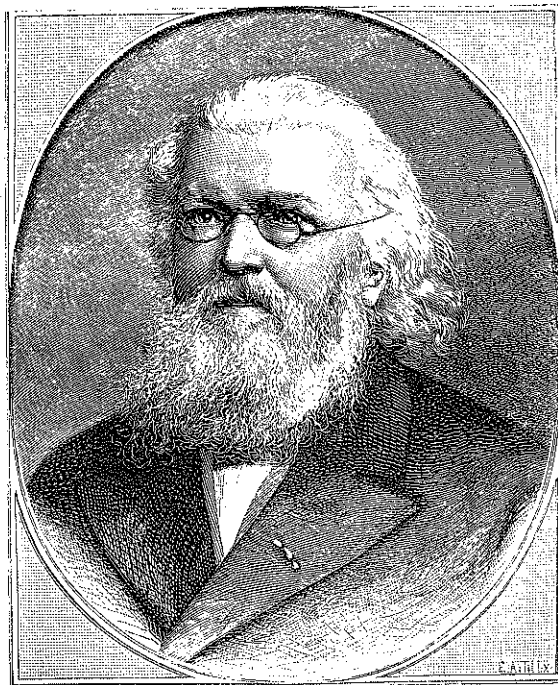
Abonnement f 4,50 per jaargang van
4 nummers. Giro nr. 437683 t.n.v.
conservator Flehite te Amersfoort.

De moderne tijd verschilt hierin van de vorige eeuwen, dat hij zich hevig interesseert voor die sterk verwaarloosde gewone man-van-de-sstraat; of (wat in de vroegste eeuwen vaker het geval was) de-man-met-de-schoffel. Tegenwoordig is de historicus geïnteresseerd in het sociale leven van het verleden, niet slechts in de oorlogen en intriges van vorsten. Nog steeds prijzen wij onze beroemde mannen, want het zou een armzalige historicus zijn, die het zonder een van de grote figuren zou kunnen stellen, die roem en romantiek over de bladzijden van de geschiedenis hebben uitgestort; maar wij prijzen hen, terwijl we ook terecht het feit erkennen, dat niet alleen grote individuen, maar de mensen in hun geheel, naamloze en onaanzienlijke massa's mensen, die nu in onbekende graven rusten, ook bij het verhaal betrokken zijn geweest. Onze vaders, naar hun geslachten, zijn eindelijk in ere hersteld. Of zoals Acton het uitdrukte: "De grote historicus gebruikt nu zijn maaltijden in de keuken."

Eileen Power, Het dagelijks leven in de middeleeuwen, p. 10.
(Ndl. vertaling van Medieval People.)

DIRK HARTING 1884-1964

Toen de bekende professor Harting van de Utrechtse universiteit in het jaar 1882 emeritus werd, zocht hij een andere woning. "... Toen het bleek dat ik te Utrecht bezwaarlijk eene aan mijne wenschen beantwoordende woning, waarbij een tuin als hoofdvoorwaarde behoorde, vinden zoude", zo schrijft hij, besloot hij naar Amersfoort te verhuizen, waar zijn oudste dochter, gehuwd met de substituut-officier bij de rechtbank Knijff, reeds 10 jaar woonde. Hier vond hij "eene kleine, vriendelijke woning, even buitende grenzen der stad", op de plaats waar nu 'De Witte' staat. Op de nog bestaande foto zien wij de eerbiedwaardige man met zijn grijze haren voor dit huis staan, dat ons wat minder klein en vriendelijk voorkomt, dan het hem heeft toegeschenen.

Deze Pieter Harting was een merkwaardig en veelzijdig man, zoals ons blijkt uit zijn autobiografie 'Mijne Herinneringen', uitgegeven in 1961 door het Utrechts Universiteits Museum. Het is wel de moeite waard nog iets over hem te vermelden, daar hij de grootvader is van de jubilaris Dirk Harting, van wiens werk in museum Flehite in 1964 een tentoonstelling werd gehouden ter ere van zijn tachtigste verjaardag.

Om deze reden, én omdat hij inwoner van Amersfoort werd, én om-

dat hij zelfs in 1873 'eenige onderzoeken' verricht heeft 'aangaande de geologische gesteldheid van de bodem der Geldersche Vallei of van het Eemdal' (Herinneringen p. 111 en 125), willen wij nog even blijven stilstaan bij deze merkwaardige figuur. Hij had medicijnen gestudeerd en vestigde zich te Oudewater in 1835. Maar financieel was het een moeilijke zaak: "Te Oudewater werd elke visite met 30 cts betaald, onverschillig of men plattelands-heelmeester of medicinae doctor was" (p. 39). Nu was hij een zeer zelfstandig denkend mens met een groot verantwoordelijkheidsgevoel, en dat maakte het ook niet gemakkelijker.

Reeds op het instituut te Elburg, waar hij voor de academische opleiding werd voorbereid, voelde hij zich sterk tot de scheikunde aangetrokken, maar moest daarin zijn eigen weg zoeken: "Mijn kleine kamer was een scheikundig laboratorium geworden". Hij kocht ook een apothekersbalans: "de fijne gewichten daarbij vervaardigde ik zelf - eenige daarvan gebruik ik nog tegenwoordig - naar het metrieke stelsel, omdat de bij de balans behorende medicinale gewichten daarvoor minder geschikt waren". (p. 23)

Zo besteedde hij een deel van zijn vrije tijd, maar daarnaast hield nog een andere zaak hem 'ijverig bezig'. Van een oom had hij een enkelvoudig mikroskoop gekregen en dit ging hij ombouwen tot een samengesteld mikroskoop. "Dit was het eerste begin op eenen weg waarop ik later nog lang zoude voortgaan" (p. 24). Hoe ver hij het in het instrumentmaken bracht, blijkt wel uit de volgende passage in zijn Herinneringen, die op het jaar 1838 betrekking heeft: "Men bedenke . . . dat in dien tijd het gebruik van het mikroskoop tot de groote zeldzaamheden behoorde. Ik was bijna de eerste na Leeuwenhoek en Swammerdam hier te lande, die de uitkomsten van een daarmee bewerkstelligd onderzoek bekend maakte. Bovendien was dit mikroskoop door mij zelve vervaardigd, en hoewel het verre onderdoet voor de uitmuntende werktuigen die men zich in onzen tijd kan aanschaffen, zoo behoefde het toch in dien tijd voor geen der bestaande mikroskopen te wijken en overtrof zelfs de meesten in scherpte der beelden en in vergrootend vermogen (p. 41). Ook de werktuigen voor zijn meteorologische onderzoeken vervaardigde hij zelf (p. 43). Doch genoeg hierover, uit dit alles blijkt zijn vakmanschap en bekwaamheid voldoende.

Er is nog een andere kant, die ons hier interesseert. Uit de tijd in Elburg vermeldt hij: "In het teekenen was ik redelijk bedreven en had reeds van verscheidene voorwerpen, die ik door mijn mikroskoop waarnam, dragelijke afbeeldingen gemaakt (p. 26). En hoe ver hij het in het tekenen zou brengen, kan men zien in de vele delen van zijn latere "Leerboek der Dierkunde - met talrijke houtsneë figuren" van 1867. Mikroskopische tekeningen maken is niet eenvoudig!

Wij zien dus hoe deze arts reeds vroeg allerlei wetenschappelijk werk aanvatte, dat weinig met de praktijk van de dokter te maken

had. De mensen van Oudewater vonden hem dan ook maar vreemd: ". . . over mijn liefhebberij om - gelijk zij het noemden - door glaasjes te kijken en om andere chemische proeven te doen dan die welke nodig waren voor het maken der medicijnen, haalden de meesten medelijdend de schouders op" (p. 38). Was hij dan niet praktischer arts? Hadden zij niet gelijk? Eigenlijk wel, maar hij was voorbestemd iets anders te worden en de moeilijkheden waarvoor hij kwam te staan, waren daar een gevolg van. Ik kan de verleiding niet weerstaan hem nog eens aan het woord te laten, het is zo tekenend voor zijn karakter en zijn wetenschappelijke opvattingen: "Meer en meer had ik de groote onzekerheid leeren kennen der grondslagen waarop de toenmalige geneeskunde rustte. Die onzekerheid veront-rustte mijn geweten. Ik kon het mijzelf niet ontveinzen, dat ik voorhen, die mij hunne gezondheid en soms hun leven toevertrouwden, was hetgeen de augures in het oude Rome voor de toenmalige gelovigen waren. Zelfs mijn gezondheid leed daaronder. Iedere zware patient bezorgde mij slapeloze nachten en eene gebrekkige spijsvertering. Allengs was ik zoover gekomen van nagenoeg geene geneesmiddelen meer toe te dienen, uit vrees van door ontijdig ingrijpen te schaden. of zooals men het toen noemde, de vis medica-trix (genezende kracht) der natuur in hare werking te storen". En dan vertelt hij hoe de patient toch drankjes en poeders wilde hebben, 'waar voor zijn geld', en hoe hij onschuldige gekleurde mengsels moest bereiden, hetgeen hem dan weer tegen de borst stuitte, "en ik vroeg mijzelf telkens af, of het wel geoorloofd was daarmee voort te gaan" (p. 45).

Uit deze moeilijkheden werd hij verlost door zijn benoeming tot hoogleraar te Franeker in 1841 en in 1843 als extraordinarius te Utrecht. Vanaf 1858 zou hij zich geheel aan de zoölogie wijden.

Wij nemen nu afscheid van deze interessante man en zijn Herinneringen om over te springen naar zijn kleinzoon Dirk, in 1884 op Java geboren. Zijn vader, Dirk Harting, was hoofd van een school daar en stierf kort na zijn terugkeer in Nederland in 1895. Zijn moeder was een Van Lessen, geboortig uit Groningen, waar haar vader makelaar was. Toen zij weduwe was geworden, is zij in 1896 naar Amersfoort verhuisd en woonde in de Nieuwstraat. Haar zoon Dirk en zijn broer, de latere professor, gingen daar op school. Misschien heeft de leraar Frans op de HBS wel de meeste indruk op Dirk gemaakt door met de klas de Cyrano te lezen. Harting kan er nu nog hele stukken uit reciteren.

In 1904 ging hij naar de Academie in Amsterdam. Allebé was daar toen directeur en Dupont gaf de grafische vakken. Samen met één andere leerlinge werd hij speciaal-leerling bij Dupont, want hij wilde niet schilder maar graficus worden. Van Allebé had hij tekenles. Dupont was een goed docent, maar hij sprak nooit een bemoeigend woord, gaf geen pluimpjes. Dat deze twee leerlingen echter

goed waren in zijn ogen, bleek, toen zij elk een eigen loge kregen om in te werken.

Het was in die jaren, dat Harting in de vacantie naar zijn moeder in Amersfoort ging, niet om vacantie te nemen, maar om te werken. Hieraan danken wij een reeks etsen, die hij van Amersfoort maakte en waarvan de eerste uit 1906 stamt.

Hij zegt, dat hij altijd met veel plezier op de Academie heeft gewerkt en nooit heeft gespijbeld. Hoe kan dat ook anders! Had hij niet, met andere gaven, van die grootvader ook de ijver en werklust geërfd? Wie zal het zeggen, maar zeker is dat hij een enorme werklust en experimenteerlust bezat, die sterk aan Pieter Harting doet denken. En dat hij, evenals deze grootvader, het gereedschap voor zijn werk kon maken als geen tweede, dat hij zijn vak in technisch opzicht beheerste als maar weinigen en dat hij ook een sociale inslag had.

Dit laatste bedoel ik zo: in de kunstenaarswereld is veel naijver, maar Harting was anders, hij was gul in menig opzicht. Ten eerste hielp hij met raad en daad, wanneer daarom werd gevraagd en hij deed niet geheimzinnig met de kneepjes van het vak. Tentweede kon hij waarderen en bewonderen wat een ander presteerde. Als hij aan zijn leermeesters denkt zegt hij: "Het is een voorrecht om die mensen te hebben gekend", en als hij prenten uit zijn grote verzameling bekijkt, hoor je telkens bij de meest uiteenlopende dingen: "Die kon toch wat! Waarom hoor je nooit van hem?" of: "Doe dat maar eens na!" Niet dat hij geen kritiek heeft, maar hij bewondert graag, kent geen afgunst.

Dat hij zoveel bezit, komt voor een deel doordat hij er zoveel heeft gekend; ook doordat hij tot de beste drukkers van zijn tijd gerekend moet worden, zodat hij voor velen heeft gedrukt. Want bij zeer velen is dit een zwakke kant. Ook onder de besten waren er die zelf niet konden drukken. Nu zal de buitenstaander zich afvragen of dit zo belangrijk is. Het is merkwaardig iets bij het maken van etsen - en veel meer dan bij lithograferen en zelfs graveren - dat het zelf drukken er zoveel toe doet, zoveel invloed op het eindresultaat heeft. Dat wil niet zeggen, dat de drukker moet knoeien met veel 'toon' te geven e.d., maar de kleur van de inkt, de keuze van papier, het uitwrijven van de plaat, het stellen van de pers, het zijn allemaal gevoelige zaken en wie dit zelf min of meer beheerst, die werkt anders op de plaat, dan wie het niet in zijn vingers heeft. Etsen is nu eenmaal een merkwaardig mengsel van tekenkunst en technisch kunnen. De tekening op de deklaag mag nog zo voortreffelijk zijn, als het bijten van de lijnen in het zuurbad niet lukt, is alles vergeefs, als die onderlinge diepte van de lijnen niet goed uitvalt is het meestal onherstelbaar. Maar dan het drukken! Hoe wenselijk is het soms niet eerst een drukproef te maken, een 'staat', en daarna weer opnieuw te prepareren en verder te werken. Wie komt daartoe als hij met zijn plaat naar een drukker moet lopen? De etser moet 'zien'

op de plaat wat niet zichtbaar is, moet weten wat het zal gaan doen in de drukpers, hij moet grote ervaring hebben, zal hij niet zijn overgeleverd aan velerlei toeval, dat hij niet beheerst.

Dat alles had Harting. Leerde hij ook dit op de Academie? Eigenlijk niet. Ook Dupont was geen echte drukker. Harting leerde veel van de Hongaar Koska, die bij Roelofsen Hübner de beste drukker op die afdeling was. Een buitengewoon vriendelijke man met grote handen en een sterk accent. Maar die een jong beginnertje evengoed hielp als de grote meesters waarvoor hij moest drukken. En wat een mooie mensen waren dat! Van hem kon je veel leren en dat heeft Harting gedaan, maar hij leerde meer . . . en dat meer leerde hij zichzelf.

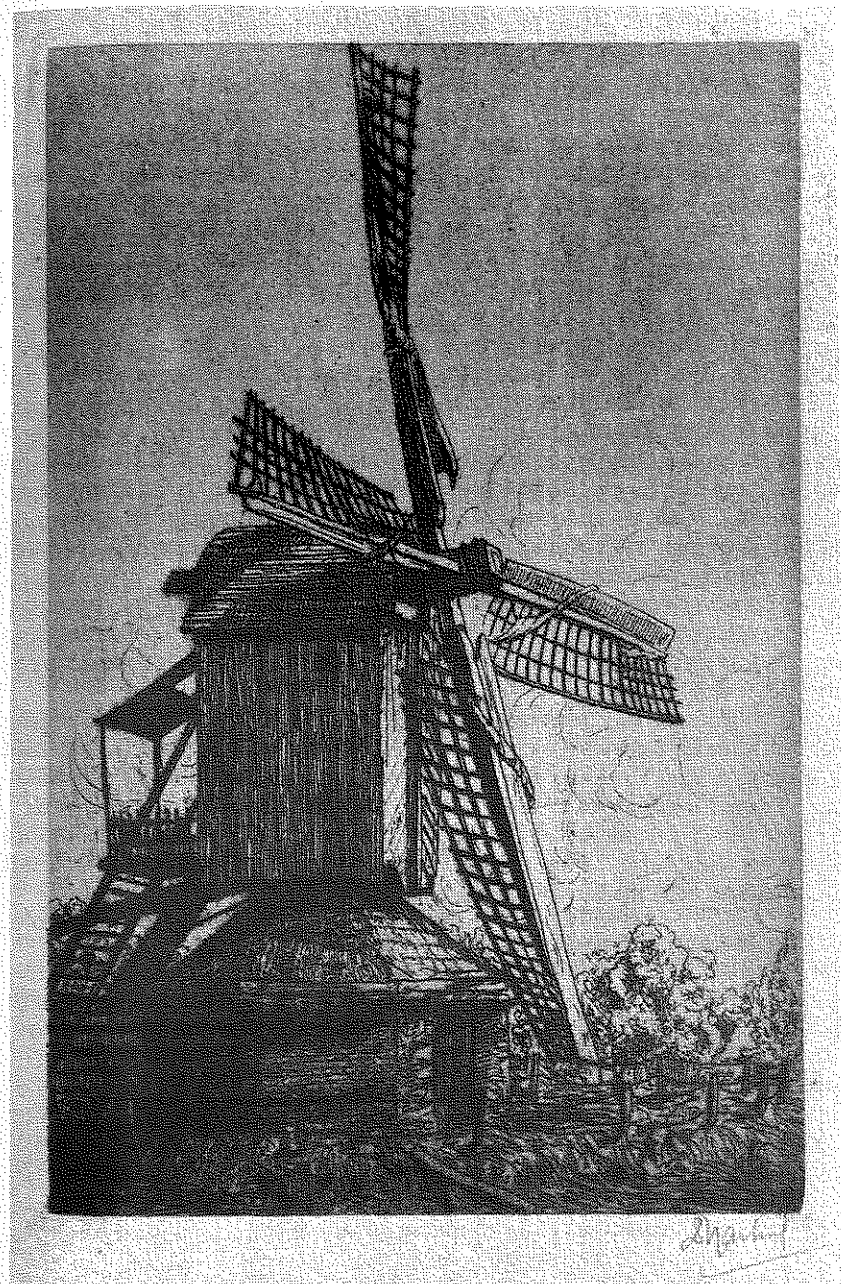
Hij verliet de Academie in 1910. In 1911 stierf Dupont. Jan Six die kunstgeschiedenis doceerde, zei tegen Harting (die was toen pas 27) dat hij Dupont maar moest opvolgen. Misschien is het wel jammer, dat het niet is gebeurd. Hoe ook, Harting meende dat Aarts de aangewezen man was.

Toen Harting later eens een half jaar voor de toenmalige docent moest invallen, bleek hoe hij de jongeren belangstelling voor het etsen kon bijbrengen. Dit vak was nl. facultatief en er waren er maar een paar die daar gebruik van maakten. Na dat half jaar waren het er 23! Aan de Technische Hogeschool was hij 5 jaar privaat docent en had bekende namen onder zijn leerlingen.

Graveren kon hij naar zijn zeggen zo fijn, dat hij 10 evenwijdige lijntjes op een breedte van één mm kon plaatsen . . . en indien u dit niet gelooft, laat hij het u zien met een vergrootglas erbij.

Later is hij ook gaan lithograveren. Tot zijn mooiste litho's behoort een duinlandschap met begroeiing. Daarop heeft hij, evenals op de verwante etsen, grote plekken wit durven laten staan, waardoor deze prenten zo bijzonder ruim werken.

En hoe Harting in deze tijd staat? Natuurlijk (ik weet het al) iedereen is dadelijk bij de hand met de opmerking, dat het geen 'eigen-tijdse kunst' is. Doet dat soms iets af aan de waarde ervan? Wanneer wij zijn werk zien temidden van dat van zijn tijdgenoten, dan zien wij een kunstenaar met een eigen persoonlijkheid en wij zien gaaf werk, dat reeds door de grote vakkundigheid weet te boeien. Ieder vak heeft zijn eigen ethiek, wanneer ik dat zo noemen mag. De ethiek van de kunstenaar is: eerlijk zijn tegenover zichzelf, hard werken en zich de middelen verschaffen om zich te kunnen uitdrukken in de materie van zijn speciale kunst. De rest, het eigenlijke, komt vanzelf als het erin zit en vindt dan een akker, 'bekwaam om in te bouwen'. Deze 'rest' kan niet worden voorgelogen als de kunstenaar eerlijk is, ze kan niet kunstmatig worden bedacht of bere-deneerd; maar kan ook niet tot volle ontplooiing komen, wanneer de 'kunde' ontbreekt. Men spreekt wel van een begenadigd kunstenaar, welnu die 'rest' zou men de genade kunnen noemen. Het is dat deel, dat niet door het bewuste, werkende Ik wordt voortgebracht, maar

gevoed wordt vanuit de onbewuste, diepere lagen der psyche, waar het Ik en de daarbij horende wil geen macht over hebben. De beoordeling van deze rest is altijd zeer subjectief. Hier geeft het gevoel en de sympathie de doorslag, het aanvoelen van waarden, die moeilijk onder woorden te brengen zijn.

Iedere kunstenaar moet beoordeeld en genoten worden, enerzijds als individu, in zich zelf, anderzijds in zijn tijd en omgeving, in verband met traditie, die loopt vanuit het verleden naar de toekomst. Wie het werk van Dirk Harting bezichtigt, zal er niet veel in zien, wanneer de 'brainwash', de hersenspoeling van de modeverschijnselen op het gebied van de kunst reeds ver bij hem is gevorderd. Maar wie daar nog vrij van is, zal in hem een belangrijke figuur op het gebied van de grafische kunsten van een tijd zien, waarvan hij nog één der levenden is.

Een van de beste vrienden van Harting was de Hongaarse schilder Oscar Mendlik, die in Nederland woonde en als zeeschilder het meest bekend is (altijd zeeën zonder meer, zonder schepen, alleen lucht en water). Deze schilderde een portret van Harting, dat in 1940 met werk van andere Haarlemse schilders in het Frans Hals museum was te zien. J. H. de Bois schreef daarover in het Haarlems Dagblad van 4-5-'40 en beoordeelde het niet al te gunstig. Hij meende ook dat Harting 'geen dankbare kop' had in tegenstelling tot Mendlik zelf en daarom kwam hij tot de volgende ontboezeming: "intussen . . . als nu Harting eens een portret van Mendlik maakte? Etste, tekende, lithogreveerde . . . doet er niet toe. Mendlik heeft een prachtkop voor een artist, verleidelijk om te schilderen. Toe, Harting, probeer het eens!"

Nu Harting heeft het geprobeerd. Hij maakte een prachtige tekening van de steeds maar doorpratende Mendlik, want Mendlik kon niet stil poseren, en maakte een niet minder mooie litho naar die tekening. Toen die klaar was, zei Mendlik: "Dirk, dit is je meesterwerk". Harting heeft verscheidene portretten gemaakt, vanaf dat mooie etsje van een oude man uit de Academietijd, maar Mendlik heeft gelijk gehad, dit spant de kroon.

N. v. d. Heide.

EEN OPGRAVING IN DOORN IN 1853

Zoals bekend heeft omstreeks de eeuwwisseling de toenmalige directeur van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden W. Pleyte een werk uitgegeven, waarin hij alle hem bekende gegevens over oudheidkundige vondsten in ons land heeft verzameld. Jammer genoeg is dit met veel geestdrift opgezette werk, Nederlandsche Oudheden (Brill Leiden 1877-1903) niet voltooid, de provincies Noord Brabant en Limburg ontbreken, jammer genoeg ook blijkt de schrijver op het eind onvolledig en slordig te zijn geweest.

Voor ons eigen gebied Oost Utrecht of Flehite, zoals Pleyte deze streek noemt, kan men enkele aanvullingen aanbrengen zoals bijvoorbeeld een mededeling over een 'opgraving' in 1853 in een heuvel aan de weg Doorn - Amersfoort.

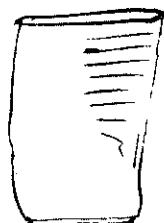
Het volgende is ontleend aan kladnotities van L. J. F. Janssen, destijds conservator aan het museum te Leiden. Zo goed mogelijk wordt het niet altijd even leesbare handschrift, dat bestaat uit 5 kantjes met veel doorhalingen en verbeteringen, hier overgenomen.

"Op den . . . 1853 heeft op last en in bijzijn van eenige leden der familie Munter, te Doorn, eene opgraving plaats gehad in een ronden zandheuvel, gelegen omstreeks 20 minuten ten Noorden van de Kerk van Doorn digt aan den provincialen grintweg die van Doorn naar Amersfoort leidt. op een stuk heide, links van dien weg en toebehoorende aan voormelden hr Munter. De heuvel had den omvang van p. m. 50 en de hoogte van 1,5 el, en bestond uit zand; hij was blijkbaar kunstmatig opgehoogd. In dien heuvel, nagenoeg in 't midden, ontdekte men, ter diepte van ongeveer p. m. eenen el onder de oppervlakte, eene laag houtskolen en op en tussen deze twee potjes naast elkander, en gevuld met verbrande beenderen: deze potjes braken onder het uitnemen, doch naar de scherven der randen en voetstukken te oordelen waren ze p. m. 16 duim hoog en hadden deze vormen:

Zij bestonden uit bruinachtige, ligt gebakken aarde, die met brokjes gestoten kwarts vermengd was, en waren uit de hand gevormd. Daar de aarde van 't eene aan de binnenzijde zwart op de breuk was, moet verondersteld worden dat dit potje

slechts aan de buitenzijde gebakken of bij het vuur hard gedroogd werd. Het aardewerk dezer twee urnen was 1 duim dik. Omstreeks vier el ten n.o. van deze urntjes vond men terzelfder diepte eene groote, ruw bewerkte geelbruine urn, van p.m. 40 duim lengte en, blijkens de overgebleven brokstukken, van omstreeks dezen vorm: Deze was eveneens gevuld met verbrande beenderen. Het aardewerk dezer urn was 2 duim dik en de aarde met tamelijk groote brokjes kwarts vermengd; ook deze was niet hard gebakken, en vertoonde zich van binnen graauw op de breuk, was dus alleen van buiten gebakken of hard gedroogd. De stukjes gestoten kwarts in alle deze urnen dienden om er meer hardheid aan te geven.

Omstreeks 5,5 el n.w. van deze groote urn, vond men ter zelfde diepte nog eenige verbrande beendertjes en scherven, en 2 el z.w. hiervan wederom beendertjes en houtskolen. Inmiddels merkte men ook op andere plaatsen in den heuvel houtskolen en verbrande beendertjes. Deze beendertjes zoowel als die der urnen waren alle van menschen. Verder werd in gemelden heuvel niets gevonden, niettegenstaande hij ter diepte van 5 voet door de werklieden werd omgespit.

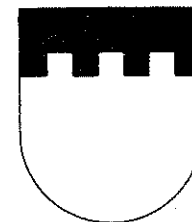
De bestemming en afkomst van deze heuvel en het daarin gevondene zijn ligter vast te stellen dan de bepaalde ouderdom te bewijzen. De bestemming dezer heuvels toch was blijkens de gevonden overblijfselen eene begraafplaats. De verbrande beenderen in de urnen gevonden waren van menschen; echter de fragmentarische toestand waarin ze zich bevonden liet niet toe te oordeelen van welke grootte, ouderdom of kunne die menschen geweest waren. Daar er echter onderscheidene urnen van beendere voorzien gevonden zijn, is het meer dan waarschijnlijk dat er drie verbrande lijken zijn bijgezet; of de 2 kleinere urnen beenderen van minder aanzienlijken dan de groote urn bevat hebben is onzeker; maar dewijl er ook op andere plaatsen in den heuvel verbrande beendertjes gevonden zijn, mag verondersteld worden, dat die heuvel de begraafplaats van nog meer dan drie afgestorvenen geweest zij, waarvan echter de beenderen slechts in de losse aarde gelegd werden. Deze behoorden echter vermoedelijk tot dezelfde familie, immers tot hetzelfde gezin; en de omstandigheid dat de heuvel een familiegraf geweest is, heldert het ongewone op, dat die grafheuvel geïsoleerd ligt en er zich in de nabijheid geene andere bevinden, die (immers na de aldus als deswege vruchteloos gedane onderzoekingen) overblijfsels van begrafenis bevatten. De afkomst is ongetwijfeld oud-Germaansch; reeds de soort van aardewerk zou het uitwijzen, vrijwel geheel onderscheiden zoowel van 't Romeinsche als latere Frankische; waarbij komt nog, dat soortgelijke begrafenis elders in ons vaderland, zoowel als daar buiten ontdekt en door ervaren oudheidkundigen eenstemmig voor oud-Germaansch verklaard zijn. In ons vaderland zijn soort-

gelijke begrafenis in urnen in alle Provintien, alsmede in het hertogdom Limburg gevonden op onderscheiden plaatsen, en overblijfselen er van bevinden zich in het Museum te Leyden, terwijl men er afbeeldingen van kan zien, o.a. in Dr Janssen's Germ. en Noordsche Oudheden van het Museum te Leyden en v. Lier, Oudheidk. brieven, Nijhoffs Bijdragen, Acker Stratingh Aloude Staat, Alphabetische naamlijst behoorende bij kaart van de in Nederland - gevonden - oudheden.

De ouderdom is niet met zekerheid op te geven, op geene eeuwen na. Intusschen mag gesteld worden dat de Germanen waarvan die stukken afkomstig zijn nog in geene aanraking met de Romeinen waren, dat zij het Christendom niet omhelsd hadden (blijkens de lijkverbranding, den Christen verboden) en dat zij ook niet tot het latere Frankische tijdperk behoorden, uit hoofde van het kennelijk verschil van aardewerk *); men mag dus vermoeden dat zij herkomstig zijn of vóór Christus geboorte, of uit den tijd toen de Romeinen nog weinig vasten voet in ons land erlangd hadden, d.i. de eerste eeuw onzer jaartelling."

Hierdoor wordt dan na meer dan een eeuw een vondst bekend waarvan bij mijn weten alle herinnering verloren was gegaan. Stelt men de vraag of achteraf op grond van de boven gegeven omstandigheden nog een suggestie gedaan kan worden omtrent de vermoedelijke datering van het aardewerk, dan lijkt het mij niet onwaarschijnlijk, gelet op de brokjes gestoten kwarts en op de afgebeelde vormen, vooral de derde urn, dat men hier te doen heeft gehad met resten uit de Bronstijd en meer speciaal met de vorm die men tegenwoordig Drakensteinurnen noemt zoals er zovele uit de omgeving van Soesterberg gevonden zijn.

d. B.

*) (waarover te zien Dr Janssen: Oudh. Mededelingen I - II)

Korte mededelingen

ZEIST

Tijdens de restauratiewerkzaamheden in de oude Hervormde kerk alhier werd op 11 september 1964 de vrij goed geconserveerde zerk van Lodewijk Adriaan van Nassau, vrijheer van Zeist, liggende aan de voet van de preekstoel, blootgelegd. De zerk geeft het volgende opschrift aan:

Hier legt begraven
Lodewijk Adriaan
Grave van Nassau
Vrijheer van Zeyst
Overleden den vierden
Maart 1742.

In begin december 1964 kreeg de zerk zijn definitieve plaats in genoemde kerk. Indien men nu de kerk via de hoofdingang betreedt vindt men de steen links van zich in de zijmuur gemetseld. Voor de oude Hervormde kerk is de zerk een kostbaar bezit, daar hij het gebouw een historische status geeft.
W. Grapendaal.

DE NISERO-KWESTIE; PROFESSOR HARTING EN GLADSTONE

Medegedeeld door W. Ph. Coolhaas in: Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht, jrg. 78 (1964), blz. 271-325.

In dit nummer van Flehite vindt men elders een beschouwing over de beroemde farmacoloog en zoöloog professor P. Harting (1812-1885), die als emeritus-hoogleraar zich te Amersfoort had gevestigd op de hoek van de Utrechtseweg en het Laantje, dus op de plaats, waar zich tegenwoordig hotel "De Witte" bevindt. Hij werkte er nauw samen met zijn vriend en oud-leerling Dr. H. J. Menalda van Schouwenburg, die directeur van de HBS en leraar natuurkunde alhier was (vanaf 1871 tot zijn dood in 1882; gedurende de hier beschreven gebeurtenissen was hij reeds overleden).

Niet lang geleden verscheen in de Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap een interessante publicatie over Harting van de hand van professor Coolhaas, hoogleraar te Utrecht, en wel naar aanleiding van een gebeurtenis uit 1884, die men niet licht in verband zou brengen met onze grote stadgenoot, wanneer men niet weet, hoe ruim zijn belangstelling en hoe intens zijn medeleven met de gebeurtenissen van zijn tijd was. (Hiervan getuigt ook zijn autobiografie, "Mijne herinneringen", die eerst in 1961 in druk werd uitgegeven.)

In november 1883 had zich aan de westkust van Sumatra een incident voorgedaan, dat een onaangenaam diplomatiek conflict tussen de Nederlandse en de Engelse regering tot gevolg had. De aanleiding was de schipbreuk van het Engelse suikerschip de "Nisero". De schipbreukelingen waren op de kust van Atjeh terecht gekomen, in het gebied van de radja van Teunom, een dwergstaatje dat in naam ondergeschikt was aan het sultanaat Groot-Atjeh. Genoemde radja liet de schipbreukelingen gevangen nemen en eiste een hoge losprijs voor hun vrijlating. Op zichzelf was dit niet zo'n ongewone gebeurtenis in deze contreien, waar zich talrijke zeerovers- en strandjut-

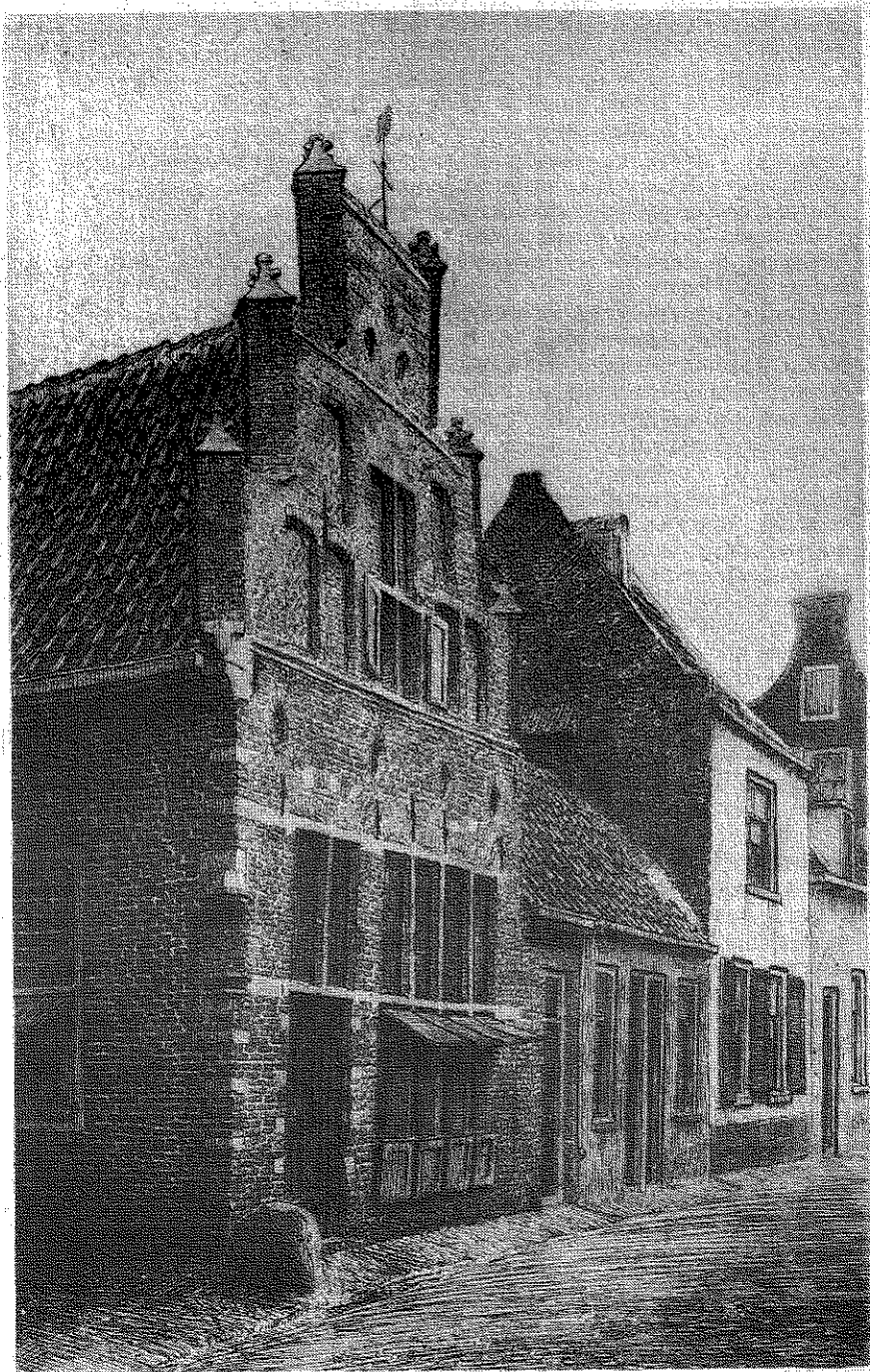
tersstaatjes bevonden. Maar een onaangename complicatie vormde het feit, dat de Nederlandse regering, na de onderwerping van het sultanaat Groot-Atjeh in 1882, het gehele gebied van Atjeh voor gepacificeerd had verklaard en er een burgerlijk bewind had ingesteld. Het mag dan ook geen verwondering wekken dat de Engelse regering van de Nederlanders eiste, dat zij de gevangenen zouden bevrijden en uitleveren. Het Indische gouvernement deed wel wanhopige pogingen om de radja tot rede te brengen, maar deze boekten niet het minste succes. Integendeel, de vorst schroefde zijn eisen voortdurend op: behalve het steeds hoger gestelde losgeld eiste hij van het Nederlands-Indische gouvernement nog vele voorrechten voor zich en zijn landje op, in ruil voor een toegeeflijker houding. Een strafexpeditie leverde ook al niets op.

Aangezien Nederland het standpunt innam, dat geheel Atjeh aan het koloniale gezag was onderworpen, wekte deze gang van zaken grote verbittering in Engeland op. Er ontstond aldaar een hevige anti-Nederlandse agitatie in de pers en onder het publiek, die voor ons land een zeer pijnlijk karakter aannam. De machteloosheid van het Nederlandse gouvernement in Atjeh kwam nu immers duidelijk aan het licht.

Harting voelde zich geroepen rechtstreeks de Engelse premier Gladstone te benaderen, teneinde hem begrip voor het Nederlandse standpunt bij te brengen. Het was niet de eerste keer, dat de Utrechtse hoogleraar aldus eigenmachtig de politieke gebeurtenissen trachtte te beïnvloeden. Reeds een paar jaar tevoren had hij zich, naar aanleiding van de annexatie van Transvaal door de Engelsen, in een proclamatie die door duizenden Nederlanders mede werd ondertekend, tot het Engelse volk gericht ter verdediging van de onafhankelijkheid der stamgenoten. Deze proclamatie is eveneens in de bronnenuitgave van prof. Coolhaas afgedrukt (blz. 308-309).

Thans richtte Harting zich in twee achtereenvolgende brieven tot Gladstone. Deze brieven zijn door prof. Coolhaas, tezamen met een dagboek van Harting over de Nisero-kwestie en een aantal andere, met de onderhavige zaak verband houdende bescheiden, voorzien van een zeer uitvoerige inleiding, in het vermelde deel van de Bijdragen en Mededelingen uitgegeven (blz. 298 vlg.). Voor wie belang stelt in de markante figuur van de geleerde, is het boeiend en niet minder amusant, er kennis van te nemen hoe deze politiek onervaren persoon fulmineerde tegen de slappe houding van de in het nauw gedreven Nederlandse regering. De bemoeiingen van Harting leverden natuurlijk niets op; het schijnt echter dat zijn brieven de Engelse premier hebben bereikt. De moeizame bijlegging van het conflict, die leidde tot de vrijlating der schipbreukelingen na bijna een jaar gevangenschap en een ruime beloning van de radja, kan men in de inleiding van prof. Coolhaas nalezen.

Interessant voor ons is nog het volgende. Harting had niet alleen kritiek op de houding der regering, maar ook op die van de grote dagbladpers hier te lande. Tegenover dit gebrek aan ruggegraat stelde hij enige kleinere couranten als voorbeeld, met name de "Nieuwe Amersfoortsche Courant". Deze courant werd door de uitgeverij A. M. Slothouwer te Amersfoort gepubliceerd en was gedurende vele jaren het grootste blad, dat te Amersfoort uitkwam. In het nummer van 2 augustus 1884 was onder de titel "Een soezend Leeuwkje", een zeer manmoedig artikel verschenen, waarin met veel pathos werd verkondigd, dat de Nederlandse leeuw was ingedommeld en beter door een schaap zou kunnen worden vervangen. Er staat niet veel bijzonders in en dus zal iker geen verdere citaten uit weergeven. De tekst

Kopie van de Amersfoortse straat, 1814-1864

Amersfoort

kan men vinden in de courantencollectie op het Gemeentearchief te Amersfoort. Maar Harting was er zeer mee ingenomen. "Ik vind, aldus oordeelde hij, in dit artikel de reflex van sommige mijner particuliere gesprekken, maar ken den schrijver volstrekt niet". Waarmede wij, na onze uitstap naar de andere kant van de aardbol, wederom in de gouw Flehite zijn teruggekeerd.

J. H.

Kroniek

In het jaarboekje van "Oud Utrecht" 1963 behandelt W. van Iterson: Het Bos te Elst onder Amerongen en Rhenen (p. 49-60). Hij kan aan de hand van juridische verhoudingen in later tijd de geschiedenis hiervan terugvoeren tot de 10e eeuw. Het moet deel hebben uitgemaakt van het bezit van graaf Balderik, door hem in 1003 aan de abdij Deutz geschonken. Vóór hem was het waarschijnlijk bezit van graaf Wichman en voormalig koningsgoed.

*

In hetzelfde jaarboekje gaat A. Johanna Maris in het artikel: Het Wijkse of Rijswijkse Veer over de Lek (pag. 27-28) na, wie in de loop der eeuwen de rechthebbenden op de inkomsten van dit veer zijn geweest.

*

In de Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde 1964 behandelde D. P. Blok en A. C. F. Koch: De naam Wijk bij Duurstede in verband met de ontwikkeling der stad. (p. 38-51). Hoewel zij de mogelijkheid van andere verklaringen van de naam Dorestad openlaten, volgen zij als de meest aanvaardbare die van Gijsseling, die meent, dat de naam zeer oud is en op een wortel dur (= versterking) met twee suffixen teruggaat. Dit Dorestad is waarschijnlijk door de verbreding van de Lek tegronde gegaan en in 948 blijkt de naam Wijk te zijn geworden, waarschijnlijk naar een vicus, die ten westen van Dorestad lag. In 1320 komt de naam Wijk bij Duurstede voor het eerst voor. Duurstede is dan de naam van het 13e-eeuwse kasteel en deze vorm is waarschijnlijk een geleerdenconstructie uit de 13e eeuw.

*

9 januari 1814 werd het regiment Dragoners van Sytzama opgericht. Dit feit, o.a. mede herdacht door een expositie in Flehite te Amersfoort, is aanleiding geweest voor het verschijnen van: Het Regiment Huzaren van Sytzama van 1814-1964, gedrukt bij de I. U. B. te Den Haag, waarin de geschiedenis van dit regiment, dat nu onder verschillende namen anderhalve eeuw heeft bestaan, kort is samengevat, met een voorwoord van de commandant C. A. Heshusius en een geleidewoord van J. de Widt, burgemeester van Amersfoort.

*

In verband met de nieuwe monumentenwet is door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een Commissie Monumentenwet ingesteld. Het rapport van deze commissie betreffende de taak der gemeenten bij de monumentenzorg, dat tevens bedoeld was de gemeenten over deze zorg voor te lichten, is thans verschenen als:

De Gemeente en de monumentenzorg. (Blauwe reeks nr. 36), uitgave van de Ver. van Nederl. Gemeenten (1964).

*

In de serie "Uit het peperhuis", een uitgave van de vereniging "Vrienden van het Zuiderzeemuseum" kwam dit:

Verzen bij de vleet (1964), een bloemlezing van gedichten, die betrekking hebben op het land en de steden rond de voormalige Zuiderzee. Men treft er Huygens en Bertus Aafjes in aan, Vondel en Vestdijk, maar ook anonieme rijmsels, opgedolven uit oude kranten, kinderversjes en schootliedjes. Al met al een interessante bundel, die mogelijkheden opent ook voor andere streken.

*

In Nederlands Volksleven 14e jaargang nr. 3 (1964) publiceert E. Heupers een drietal artikelen over volksverhalen:

Oude volkslegenden rondom het Engebergje, waarin hij verband zoekt tussen de verhalen die hierover gangbaar waren en de oorspronkelijke functie van deze hoogte, een grafheuvel uit het laat-neolithicum.

Volksvertelsels uit Hoogland, letterlijke weergave van korte verhalen over helderzienden, hekserij, voorwetenschap e.d., in de jaren 1962 en 1963 opgetekend uit de mond van oude bewoners van Hoogland.

Het Haam in de Boom en andere aktualiteiten, over oude gebruiken in Eemnes.

Tenslotte van dezelfde schrijver een herinnering aan:

Jan Muus, de laatste medicijnman van Soest, een holbewoner, die optrad als belezer en wonderdokter.

*

Zeer interessant is de studie van W. van Iterson over:

De Cuneratoren te Rhenen in het Jaarboekje van 'Oud Utrecht' over 1964 (p. 25-44). Uit her en der bijeengegaaide gegevens reconstrueert hij de arbeid aan de Cuneratoren van de bouwmeester Clemens van der Goude en de mogelijkheid, dat deze ook het plan van de toren heeft opgezet.

*

R. Reinsma publiceert in hetzelfde jaarboekje 1964 in:

Het onderwijs in de provincie Utrecht tussen 1830 en 1850 volgens rapporten van de hoofdinspecteur Wijnbeek (p. 57-116) de verslagen, resp. in 1836 en 1842 uitgebracht aan de minister van Binnenlandse Zaken door mr. Henricus Wijnbeek, die sinds 1816 inspecteur der Latijnse scholen was en in 1832 daarnaast ook nog als hoofdinspecteur de lagere en middelbare scholen kreeg toegewezen. Onafhankelijk van de schoolopzieners bezocht hij zoveel mogelijk scholen en bracht bij zijn chef gedetailleerde rapporten uit, die tal van inlichtingen geven over onderwijs en onderwijzers, maar ook over de sociale achtergronden. De scherpe opmerkingsgave van de rapporteur maakt deze verslagen - afgezien nog van hun historische waarde - tot onderhoudende lectuur.

*

J. K.

Boekbespreking

BAARN ALS WOONPLAATS GEDURENDE DE LAATSTE HONDERD JAAR

G. A. Hoekveld. Baarn; schets van de ontwikkeling van een villadorp. Baarn, z. j. (1964), 233 blz., afbn., krtn., grfn.

Het bekende villadorp Baarn heeft vele trekken gemeen met de talrijke woondorpen, die men in de provincie Utrecht en Het Gooi aantreft. Maar het vertoont ook zijn typische eigen karaktertrekken, die de bezoeker reeds bij een oppervlakkige aanschouwing opvallen. Aan welke oorzaken zijn deze eigenaardigheden toe te schrijven?

Een antwoord op deze vraag tracht het hier besproken werk te geven door een analyse van de woonfunctie van Baarn gedurende de laatste eeuw en van de verhouding van dit dorp tot de metropool Amsterdam. Voor belangstellenden in heemkunde, regionale en lokale geschiedenis, die zich grondiger met hun onderwerp vertrouwd willen maken, is de bestudering van dit boek zeer aan te bevelen. Het nut hiervan behoeft wel niet nader te worden aangetoond: ook al behandelt de onderhavige studie vrijwel uitsluitend de ontwikkeling der laatste honderd jaar, de kennis van deze ontwikkeling is onmisbaar ook voor een goed begrip van oudere toestanden. Immers, niet alleen vroegere toestanden werpen licht op latere, ook de kennis van de recente ontwikkeling biedt een sleutel tot die van het verleden.

Het eerste gedeelte van het boek bevat een algemene beschouwing over het verschijnsel 'conurbatie' bij 'metropolitane' nederzettingen en wat daarmee samenhangt. Ondanks het theoretische karakter van deze uiteenzettingen is hun bestudering ook voor de historisch belangstellenden van veel waarde. Wij krijgen tegenwoordig zozeer met deze processen te maken, dat beoefening van de heemkunde zonder enig inzicht hierin niet goed mogelijk meer is. Voor de belangstellende leek biedt deze stof een goede gelegenheid, enige kennis op te doen van vraagstukken, die overwegend in moeilijk toegankelijke specialistische literatuur plegen te worden behandeld. Dit eerste gedeelte van het boek bespreekt tevens het landschappelijk geheel, waarvan Baarn deel uitmaakt: de 'Noordzeekanaal-Gooi-conurbatie'; voorts de motieven tot de 'trek naar buiten'.

In het tweede gedeelte komt Baarn zelf ter sprake, in zijn ontwikkeling van agrarisch dorp tot 'post-residentiële satelliet' van Amsterdam. De Amsterdamse oriëntatie van Baarn is veel ouder dan zijn ontwikkeling tot villadorp. Reeds sedert de 17e eeuw waren Het Gooi en Eemland bij de Amsterdamse patriciërs en rijke kooplieden zeer gezocht als zomerverblijf. Vele landgoederen en buitenplaatsen legden hiervan getuigenis af. Wij noemen hier slechts de kwasi-Chinese landhuizen Canton en Peking, op het einde van de 18e eeuw aangelegd door Reinhard Scherenberg, een Amsterdamse koopman, die in 1802 een tapijtfabriek te Baarn oprichtte. Ten behoeve van deze industrie richtte Scherenberg in naburige plaatsen spinscholen op o. a. te Amersfoort en Soest.

Maar eerst toen in 1874 de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort werd geopend en kort daarop Baarn een stationnetje kreeg, begon de ontwikkeling van het dorp tot een typisch zomerrecreatieoord, dat later het karakter van een rijk forensendorp zou aannemen. Grondspectaties en de verkoop van een deel der nabijgelegen koninklijke domeingronden maakten het mogelijk dat

Baarn in de daarop volgende decennia uitgroeide tot een groot villapark, waar zich hoofdzakelijk rijke Amsterdammers vestigden, eerst alleen gedurende het zomerseizoen, daarna steeds meer permanent. Zeer lezenswaard is de uitvoerige beschrijving van deze klasse, die de Amsterdamse sociale verhoudingen naar Baarn overplante. Opmerkelijk is dat Baarn toen reeds voor deze nieuwe bewoners een eigen, zelfstandig verzorgingsapparaat opbouwde, een gevolg van zijn perifere ligging (zuiks in tegenstelling tot bv. Bloemendaal, dat in dit opzicht geheel op Haarlem bleef aangewezen). Hierdoor kreeg de bevolking meer dan in de meeste andere villadorpen een sociaal gemengd karakter.

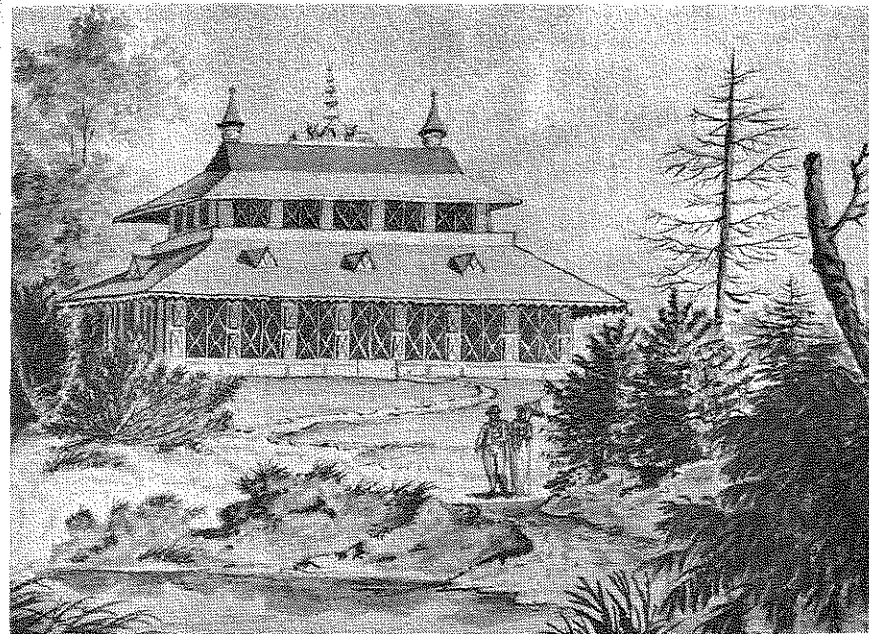
Sedert de eeuwwisseling ging men zich in Baarn steeds meer toeleggen op de bouw van kleinere villa's en grotere middenstandswoningen, bestemd voor een klasse van welgestelde Amsterdammers, die zich de weelde van een buitenplaats niet konden veroorloven. Langzamerhand werd nu "Hoog-Baarn" de woonplaats der rijken, "Laag-Baarn" die van middenstand en arbeidersklasse. De zomergasten verdwenen definitief. De rijke bewoners bepaalden in deze tijd geheel het karakter van de gemeente en ontwikkelden er een grote activiteit in het gemeentelijke belang: de gasfabriek, scholen (o.a. het Baarns Lyceum), een voetbrug over de spoorweg enz. enz. waren aan particulier initiatief te danken.

Deze bloeitijd als villadorp duurde voort tot ca. 1920. Nagenoemd jaar deed de nieuwe middenklasse haar intrede in het plaatselijk leven, een symptoom van de sociale veranderingen, die zich overal in het land voordeden. Op grote schaal werden nu grotere middenstandswoningen en kleine (vaak dubbele) landhuizen aangebouwd (bv. in het Pekingpark, waaraan een fraai bos werd opgeofferd). Onder de nieuwe immigranten waren nog altijd veel Amsterdammers, maar hun aandeel in het geheel daalde voortdurend. Daarbij voegden zich thans ook Indische repatrianten, die eerst in deze tijd Baarn 'ontdekten'. Opmerkelijk is dat die toenemend gemengde samenstelling der bevolking de coteriegeest eerder deed toe- dan afnemen. De rijken trokken zich terug uit het openbare leven ter plaatse.

Terwijl de gemeentepolitiek zich, zij het met veel vertraging, begon te richten op de belangen van de nieuwe bewoners, kwam de industrialisatie in de jaren 1920-1940 slechts zeer langzaam op gang. Eerst na 1945 kan men van een werkelijk industrialisatieproces spreken. Maar dit proces is thans alweer tot staan gekomen, daar grond voor vestiging van nieuwe bedrijven en hun personeel ontbreekt.

Het behoeft wel geen betoog dat, ondanks de vele herinneringen aan zijn bloeitijd, die Baarn heeft overgehouden, het voorkomen van de plaats in de laatste tijd talrijke veranderingen heeft ondergaan. Vooral de zeer grote villa's werden dikwijls door de bewoners ontruimd en kregen een nieuwe bestemming als conferentie-oord, bejaardenhuis enz. Evenals elders vestigden zich in vele van deze huizen beoefenaars van vrije beroepen, die woonhuis en werkruimte combineerden (artsen, accountants, advocaten enz.). Tussen de oude villa's, waarvan een aantal werd afgebroken, verzezen flats en bungalows.

De schr. concludeert, dat de vroeg optredende stagnatie als villadorp de opkomst van de industrie, bij een veel lager inwonertal als gewoonlijk, heeft veroorzaakt: dat o. a. door ruimtegebrek de groei tot industriële voorstad of satelliet is afgesneden. Woonforensisme van arbeiders, vooral gericht op Het Gooi, is zodoende ontstaan. De band met de metropool Amsterdam werd losser, zonder te verdwijnen (de hogere klassen te Baarn zijn nog al-

Baarn: het landhuis Peking in 1822.

tijd door werk, ontspanning, culturele activiteiten enz. met Amsterdam verbonden). "De eigen werkfunctie completeert de woonfunctie en verleent het dorp een zekere zelfstandigheid ondanks de grote wisselwerking met andere plaatsen en accentueert het post-residentiële karakter."

J. H.

Van de redactie

De redactie maakt graag van deze 2e aflevering van Flehite gebruik om enkele storende drukfouten uit het laatste nummer recht te zetten. Zo is in de lijst van redacteurs Drs. J. Hooy opgenomen, dit moet zijn Drs. J. Hovy. Het redactieadres is niet Leusderweg 225, maar Leusderweg 255 te Amersfoort.

Een betreurenswaardige omissie was het niet noemen van de ontwerper van de omslag. Dit is de Amersfoortse kunstenaar J. A. M. de Valk. Hij gaf ons een korte samenvatting van de gedachten, die hem bij het ontwerpen leidden:

"De tekening op de omslag geeft het werkterrein van het tijdschrift aan. De Utrechtse heuvelrug ligt met zijn uitlopers, waar men door, voor en in werkt, als een grote wig over het hele blad. Tussen twee van die armen is, gesymboliseerd in de O. L. Vrouwetoren, Amersfoort gelegen, waar het tijdschrift een centrum heeft. Deze oude stad met haar

rijkdommen, oude en nieuwe, op velerlei gebied, is gelegen op de sterk begroeide rug (bomen) nabij het IJsselmeer (de horizontale lijn door de bovenste trans van de toren) en het poldergebied. De zon als teken van energie en blijheid overstraalt de hele streek, waarin het tijdschrift, voorgesteld als een vogel in zijn vlucht, rondschoon houdt en op grote hoogte mag komen en blijven."

Vanzelfsprekend sluit de redactie zich graag bij de wens van de kunstenaar aan.

Tevens is in het vorige nummer weggefallen de bronvermelding van de foto's op blz. 9 en 10. Deze zijn afkomstig van Van Leer's Foto-industrie te Amsterdam. Wat de afbeeldingen in deze aflevering betreft: de foto van de keuken is eigendom van de firma Bronswerk te Amersfoort, de etsen van Harting zijn uit het bezit van het museum Flehite. Daar berust ook de atlas van Coenen van 's Gravesloot, waaruit de afbeelding van het Baarnse landhuis is genomen.

Historische verenigingen in de gouw

Amersfoort.

De ouheidkundige vereniging Flehite te Amersfoort stelt zich ten doel de studie van de geschiedenis in de ruimste zin genomen in Oost Utrecht, d.i. de oude gouw Flehite, en zij tracht de belangstelling daarvoor in zo breed mogelijke kring op te wekken. Leden van de vereniging hebben vrije toegang tot Museum Flehite, kunnen lenen uit de niet onbelangrijke bibliotheken, terwijl in de wintermaanden lezingen worden georganiseerd. De mogelijkheid bestaat zich binnen de vereniging in werkgroepen te organiseren. Aantal leden op 1 januari 1965: ca 550.

Nadere inlichtingen: Museum Flehite, Westsingel 50 Amersfoort.
Telefoon 03490 - 19987.

Zeist.

Van de Poll - Stichting. (Stichting ter bevordering en verbreiding van de kennis omtrent de geschiedenis van Zeist.)

Secretariaat: Gemeentehuis Zeist, telefoon 03404 - 18911.

Archief: Krullelaan 28, Zeist.

Dépendence: 2e Dorpsstraat 60, Zeist (Gebouw Openbare Werken).

Beschermvrouwe: Jonkvrouwe J.M.E. van de Poll, Arnhemse Bovenweg 4 Zeist.

Dagelijks bestuur:

Voorzitter: Mr. A. P. Korthals Altes, Dribergseweg 1, Zeist. (Burgem.)

Secretaris: W. Grapendaal, Soestdijkseweg 10 noord, Bilthoven.

Penningmeester: Mr. H. L. L. van Hoogenhuyze, Platolaan 24, Zeist.

BOEKHANDEL VAN GASTEL

LANGESTRAAT 86

AMERSFOORT

TELEFOON (03490) 15963 - GIRO 65030

GYSBERS EN VAN LOON Bakkerstraat 7 a Arnhem

Speciaal Antiquariaat voor plaatselijke en regionale geschiedenis, biedt aan:

BLOYS VAN TRESLONG PRINS, P.C., Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der prov. Utrecht. Utr. 1919, 342 p. m. pltn. f 30,-

HAARZUYLENS - Le Château de Haar à Haarzuylens. Texte p. Frans Luyten et P. J. H. Cuypers sur l'histoire du Château, la Chapelle, les environs du Haar, la famille de Zuylen, etc. Utr. 1910, folio portef. hlf. ln. 59 p. dubbele kolom op kunstdrukpapier. Met tekstill. en 75 pltn., waarvan één met 95 gekl. wapenafb. f 75,-

GALEN, J.v., Eiszeitliche Befunde aus Utrecht. Utr. 1943. 4to. or. omsl. 39 p. m. krtn., 35 schetstekn. en 17 afb. op pltn. (Geogr. en geol. med. 17) f 6,50

MATTHAEUS MERIAN, TOPOGRAPHIA GERMANIAE Burgund / Niederlande 1659.

De prijs van deze zuivere herdruk van dit grootse standaardwerk is slechts f 82,75.

Naast 283 pagina's in facsimile, bevat dit boek 158 kopergravures en een aantal kaarten van 104 steden.

Voorhanden bij: BOEKHANDEL *G. G. Veenendaal*

AMERSFOORT,
LANGESTRAAT 33 TELEFOON 13232